

"ELS ROSTRES, 50 anys" (1942-1992)

De bell antuvi, hem de cercar la importància del tema dels rostres ja en la mateixa infantesa. L'infant, després del període del gargot, descobreix que una rodona informe amb dos punts a dins es pot convertir en una cara amb ulls. Durant tot aquest període, que oscil·la entre els dos i els dotze o catorze anys, la valoració del rostre, generalment, és la representació més estimada, volguda i motivadora, i les seves representacions subjectives són diferents en cada etapa. A l'edat de set a nou anys, ens trobem amb la fase esquemàtica, en la qual és freqüent el tipus de representació que Picasso adoptà dibuixant el perfil i el frontal de la cara al mateix temps, junts.

Les diferents etapes d'una criatura passen per tot el procés: originar-se, fiançar-se, repetir-se i cansar-se, amb la consegüent crisi de canvi. L'atenció principal d'aquestes representacions de fesomies es posa especialment en els ulls i la boca, deixant les altres parts en segon terme, i el front i el crani queden en punts de menys interès.

Des de petits portem en nosaltres una càrrega més objectiva o més subjectiva pel que fa a la representació de la realitat, depèn de la percepció de cada individu. De tota manera, un 75% respon més a percebre els estímuls objectius.

En l'adolescència arriba la crisi d'entendre la realitat objectiva, i la possibilitat de representar-la requereix un aprenentatge que impossibilita a molts de continuar. Una bona orientació artística evitaria la gran deserció que es produeix durant aquesta crisi. Els esquemes de la infantesa subsisteixen i dificulten la percepció d'altres maneres de mirar i de plasmar.

Els estudis cerebrals portats a terme als Estats Units han constatat que el rostre és la principal motivació de comunicació entre persones, per damunt de la parla o de qualsevol altre aspecte. La cara serà, i continuarà essent, el gran mitjà en el qual llegim allò que ens interrelaciona.

En la història de la humanitat hem de cercar el rostre en els seus inicis, en les seves primeres manifestacions artístiques. Com a occidentals constatem que especialment el Mediterrani i el seu entorn (Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma, i a l'Edat Mitjana les cultures flamenca i renaixentista, o també d'altres) són els nostres punts de referència més obligats, els que ens toquen de més a prop, i és impressionant de veure les diferents mostres de cares humanes en les que podem emmirallar-nos, des de les escultures de les Cíclades, d'esquemes simples i estilitzats, fins als retrats romans, amb el seu gran realisme, que es troben a l'altre pol. I si entrem en altres cultures i continents, el ventall es fa extensíssim. En mencionar aquests camps veiem el valor que el rostre humà ha tingut i té com a principal mitjà de comunicació entre les persones, és l'element que més representativitat ha aportat en la relació històric- artística de tots els temps i llocs. Cal fer referència al retrat de Gudea de Mesopotàmia i tots els grans estil que el segueixen; al segle XIII trobem els retaules que representen als seus donants; durant el Renaixement és quan, amb l'augment d'aportació individual que comporta, s'accentua la representació personal dels rostres i retrats; en l'època barroca tenim als grans retratistes com Velázquez o Rembrandt; al segle XVIII trobem a Goya, i més endavant els impressionistes, fins arribar a les representacions objectives i subjectives del cubisme (Picasso, etc). I si parlem de Catalunya, els

exemples són també destacats, des dels personatges més antics plasmats als retaules fins al gran retratista Ramon Casas. Cal pensar també en les representacions de personatges que pertanyen a altres arts, fins arribar al retrat literari, en qual podem destacar a Josep Pla amb els seus homenots, i ja no parlem de la fotografia i el cinema. El retrat ha tingut diferents significats en la seva representació a l'hora de valorar la dignitat de la persona pel record, l'estima o per les característiques estètiques temporals o personals de l'artista. Cal fer esment també de l'autoretrat, que pot donar una certa idea d'egocentrisme, d'intenció de perpetuar-se, o senzillament del fet que, per a l'artista, significa disposar d'un model immediat i obediència quan hi ha moltes ganes de treballar amb un model viu i no tenim la facilitat de disposar-ne de cap altre.

És cert que d'ençà de l'invent de la fotografia les cares han quedat més reduïdes en la plasmació artística, i també hem d'assenyalar les ganes de canvi en aquest tipus de representació que han significat els diferents ismes i grups de noves teories i manifestos, a partir dels quals, malauradament, s'ha arribat a una nova organització de l'art com a producte mercantil, en el que el marxant i el galerista qüestionen el tema del rostre humà perquè planteja situacions d'una certa dificultat a l'hora de penjar l'obra en una casa qualsevol. Aquest tema sovint només té interès per a una persona concreta i referida en l'obra. Per tant, en canviar l'orientació artística ha canviat també la temàtica, i el concepte tendeix més a la subjectivitat per tal de fer més fàcil la producció d'obres, donat que els diferents mercats en demanen un gran nombre per tal de facilitar-ne la seva col·locació. Treure referències objectives com poden ser el retrat o les cares, ofereix més possibilitats mercantils, doncs és un mitjà més neutre que implica molt menys.

Cal valorar també la no figuració en els diferents moments històrics, i així, en aquest moment l'art contemporani compta amb una gran riquesa fruit d'aquesta orientació no figurativa, malgrat que ara ja comença a notar el cansament de més de noranta anys d'aplicació extensa i constant. Però no per això cal pensar que la representació objectiva ha quedat obsoleta. És cert que molts segles de història amb abundant objectivitat han fet més difícil aquest tipus de plasmació pel que comporten de saturació, i això és el mateix que passa ara amb l'art no figuratiu. L'art figuratiu té molt per a donar encara i cal pensar que és un mitjà de fort impacte en la comunicació interpersonal per a la sensibilitat dels éssers humans.

A les persones de tots els temps, edats i països la cara els representa moltíssim, és el centre d'atenció de la nostra comunicació. Els ulls, la mirada, és tot un compendi de relació; la boca té tanta o més riquesa, i fins l'estructura, la forma global, ens mostra un caràcter determinat. O sigui, que tan la prosografia, que parteix dels trets físics exteriors d'una persona, com l'etopeia, que descriu el caràcter, formen part d'aquest llenguatge, però allò més significatiu és que l'artista és qui es retrata amb la seva obra.

Ben fàcilment podem traslladar les expressions de la faç, en qualsevol edat, a d'altres espècies. Les expressions dels infants, la mirada, els gestos, les manifestacions que ens parlen d'aquesta infantesa, les extrapolem a tot allò que és menut, tant si es tracta d'un elefant petit com d'un pollet. En les diferents edats, en la joventut, la plenitud o la vellesa hi trobem paral·lelismes entre els diferents regnes animals, entre l'home i l'animal, i fins i tot amb vegetals. Els seus estats d'ànim se'ns comuniquen: l'alegria, la tristesa, el cansament... El conjunt de l'ésser, el seu cos, tot ell expressa

quelcom, però la cara és sempre el principal punt d'atenció. I podem afegir-hi el sexe, doncs les seves característiques ens parlen també.

Cal remarcar que la raça i la cultura tenen incidències que ens són més o menys properes. Per exemple, a nosaltres, els occidentals, ens costa més de distingir a un xinès o un negre determinats, pel fet que tenim poques ocasions de conèixer-nos entre nosaltres, ens semblen més iguals entre ells, ens costa d'individualitzar-los com solem fer amb la nostra raça i cultura. Com més propers ens trobem, més aprofundim en els trets i expressions. És cert, però, que els mitjans de comunicació fan una tasca important per tal d'esborrar aquestes diferències, però és evident que seguim notant-les, i trobem molt més afí allò que és més nostre. Fins i tot un italià, amb la seva gesticulació i sentiments, ens és més fàcil de captar que no pas un suec o un anglès.

L'art porta una gran càrrega d'aquestes diferències esmentades i deixa testimoni del que són les persones, les cultures, el lloc i el temps, però el valor més important és el rastre i el misteri del propi individu artista; ell mateix desconeix l'essència del contingut més profund de la pròpia persona. L'ésser humà és un ésser comunicable, i la paraula i l'escriptura en són els mitjans més importants, però no podem deixar de banda l'art plàstic com una forma de comunicació d'alta qualitat, on les fesomies, els trets característics de la persona es fan imprescindibles. Aquesta necessitat ha estat molt important per a mi, i se'n poden veure les vinculacions en el present conjunt d'obres.

La semblança de les persones, la seva part més física, a part de la psicològica, tot i ser important serà sempre un valor que s'esvaïrà amb el pas del temps. No puc creure que els Medici eren com els esculpí Miquel Àngel, ni nosaltres cerquem o ens preocupem per com eren; sí, en canvi, ens plau d'identificar en aquests retrats al seu autor, la seva plàstica i el contingut més espiritual; en definitiva, busquem el sentir i bategar de l'autor, de l'artista. Ell no es percep pròpiament, però cercant l'altre es troba a si mateix. O sigui que el model es converteix en un pretext per a identificar l'artista: volent captar el model, es capta a ell mateix. Les qualitats personals, el seu nivell, la seva emotivitat i sensibilitat, les tècniques i maneres d'expressar-ho queden marcades en la seva obra.

En el meu cas, des de molt jove tenia el costum de plasmar els altres, i per influència del meu primer mestre, el Sr. Joan Carrera, aquesta afecció i pràctica es va enfortir. Mai no he abandonat l'exercici de retratar els meus amics i coneguts i persones de qualsevol edat o condició. De tot aquest material, una part molt important és escampada per moltes cases, en un volum molt superior al que jo he guardat i que tinc ocasió de donar a conèixer en aquest moment. És apassionant de veure'n les característiques i fluctuacions al llarg d'aquests cinquanta anys, i crec fer una aportació escaient oferint-lo perquè es conservi i es doni a conèixer arreu com a testimoni d'una parcel·la de l'art tant interessant per a la nostra comunicació.

Fita (2001)